

K
u
l
t
u
r
n
o
p
o
l
i
t
i
č
k
i
č
a
s
o
p
i
s

GLAS

IZ SADRŽAJA:

Odakle ishadj a hrvatski narod?
O glagoljaškoj književnosti kod Hrvatov.
Naš pravopis.
Miho Milanović si išće dom.
Manjinsko pravo u Austriji.
Neke misli k našoj kulturno-političnoj
zadaći.
Našim poštovanim štiteljem.

PJESME:

Budmo složni!
Upoznaj, da nisi životinja.
Refleksije u ranom proljeću.

1
1957
BEČ

HRVATSKOGA AKADEMSKOGA KLUBA

P R O L O G I P R E P O R U K A

Kad u oštroj zimi snig slabo pokriva polje, onda seljak strahom čeka, ča će biti s jesenskom sitvom. Kad na proljeće i-pak pozeleni sitva, onda se raduje srce gospodara.

Oštra zima je bila za nas gradišćanske Hrvate doba nacizma. Mržnje puni vihori nacizma i germaniziranja probudili su u mnogima od nas strah, da ćemo se Hrvati pogubiti u Gradišću. K tomu su još decimirali naše muže i mladice na junačku krv zajni fronti. A posle boja probudilo je istiranje niških manjin iz susjedskih država kod nekih naših niških susjedov tu želju, da bi niški ocean čim prije poplavio hrvatske otoke Gradišća.

Nije čudo, da su u ovo teškom položaju još i mnogi Hrvati počeli dvojiti u naš obstanak i budućnost. Mnogi od starje generacije počeli su misliti u sebi: mi smo još Hrvati, a kad nas nestane, onda zbogom Hrvatstvo u Gradišću!

Kad čovik pohodi neka naša sela i onda čuje, da u školi jedva pade već ka hrvatska rič; kad čuje, kako naši oči i majke lamlju svojoj dicitajersku rič v usta, onda tako čuti, da je opravdan ov pesimizam.

K tomu si još moramo postaviti pitanje: gdje ćemo iskati u budućnosti naše učitelje i kulturne djelace, ki bi mogli probuditi narod iz zimskoga sna? Gdje su nam svijesni učeni Hrvati, ki su spremni i sposobni raditi za svoj narod? Narod, ki nema već učiteljev, umira! Zato hoćemo naši neprijatelji pred svim otudjiti naše učitelje od naroda, da čim prvo budu mogli održati nad nami mrtvačku gošćinu.

U ov zdvojan položaj bi hotio kriknuti naš spočetka još skroman i slab "GLAS": još nismo izumrli! Još smo ovdje! I ako nas nije mnogo, ali za svoj rod živimo i radimo!

Radniki ovoga lista pripadaju poslebojnomu mladomu pokoljenju. Njihova je misao, njihov je trud ov skroman list. Ov prvi broj izlazi sasma neodvisno od svih stran, bez groša u džepu i bez osebna odobrenja naše starje generacije. To ne znači, da mi ne trebamo upute i pomoć starjega pokoljenja. Dobro znamo, da će naš sada još slab "GLAS" samo uz njihovu dobru volju i podupiranje rasti i moćniji nastati. A zač onda nismo čekali na njihovo odobrenje unaprijed? Da ovako pokažemo našem narodu: mlada generacija ne spava. Mladu sitvu nije potpuno izničila nacijska smrz. Ona se zeleni i more napuniti sva hrvatska srca ufanjem.

Priznat moramo: nij nas veliko jato. Dosle ne bi mogli napuniti niti jedan skroman "autobus", kačo je to od nas očekivalo nezdavno peljatčtvo Kulturnoga društva. Ipak hrabreno recimo s Miloradićem: "Koliko smo, to smo, nek mali roj i broj!" Ali Hrvati smo! Hrvati, ki pozivaju svoje učne stare i mlade brate na kulturni rad.

Ali čemu uz naše dvi novine i kalendar još osebni kulturni list? K tomu samo nekoliko puća u ljetu i samo hektografirano? Nij li dosta mjesta za tako ča u Tajedniku?

Tajednik nima mjesta za opširnije kulturne prinose. Potrižno je zaista jedno kulturno glasilo za naš kulturni narodni život. Ovdje se moru raspravljati i na znanstvenom temelju mnoga naša aktuelna pitanja. Ovdje bi se moglo pokušiti, da pred svim naše učne ljude i djake zainteresiramo za

Ov list uređjiva Hrvatski akademski klub. Ali s tim ne
kanimo isključiti nikoga od suradnje. Uz naše učne ljude,
učitelje, duhovnike, visokoškolare i sridnjoškolce pozivamo
i cio narod: naše seljake i djelače, obrtnike i rukotvorce,
sve ki se zanimaju za kulturne posle. Neka svi suradu s
nami dijelom s prinosi iz svoje struke, dijelom samim čita-
njem, financijalnim i duševnim podupiranjem.

Dao bi Bog, da ovo zasukanje naših mladih ne bude samo u
pustinu zakrinut "Glas" bez odziva! Neka se odziva sve mo-
ćnije po svi naši gaji i kraji! Neka bude primljen od svih
slojev naroda! Neka bude prid svim za svoj "Glas", priznat od
naših učnih ljudi, kim je najveć kao njihov vlasći "Glas".
poklonjen

P. dr. Augustin Blazović OSB

Budmo složni!

Budmo složni, oj Hrvati
ljubimo se kao brati.
Dok budemo skupa stali
živit će naš narod mali.
Kad se drugi gazu v blato
ne sramuj se znamda zato!
Hrabren buđi i ne laži
da si Hrvat svim pokaži!

Ki ti hudo gazi slavu
ima glupu praznu glavu.
Tuđje cijenit zna neg ta,
ki si svoje ljubit zna.

Med Madjari i Germani
škrojeni na sve strani.
Našeg roda lipi cvijet
cvao je već krcz mnogo ljet.

Dragi Bože daj mu plod
brani naš hrvatski rod.
Daj mu Ti u budućnosti
rasti opet v obiljnosti.

P. Palatin

ODAKLE ISHADJA HRVATSKI NAROD?

O dolasku Hrvatov povijesti nisu istoglasne. Dok su Hrvati kod istočno-rimljanskoga carskoga ljetopisca Komstantina Porfirogeneta čisti Slaveni, kod staro-hrvatskoga ljetopisca Dukljanina oni su Goti, kod Tome Arhidiakona Hrvati su mješavina starih liburnijskih Kuretov sa Slaveni. Kasnije su humanisti promjenili Hrvate s predhrvatskim stanovnicima Dalmacije, Ilirci. (Murvar "Hrvatska i Hrvati", Chicago 1953).

Misao Porfirogeneta, da su Hrvati čisti Slaveni, najveć je proširena i mnogi naši povjesničari cijenu ju i danas kao jedinu pravu.

Znanstvena istraživanja zadnjih časov su ov dosadašnji kip o prvoj historiji hrvatskoga naroda u velikom promjenila; tvrdi se i svidoci, da današnji Hrvati proizlazu od Slavenov, slaviziranih iranskih Hrvatov i romanskih Ilirov.

Od Slavenov primio je hrvatski narod jezik i karakteristiku ljubavi k domu i familiji, od ilirskih Romanov dobio je katoličansku vjeru i današnji dom, iranska komponenta doprinesla je narodno ime, državnu organizaciju i različne kulturne elemente, ki vežu Hrvate sa starim kulturama istoka i to mezopotanskom, elamitskom i iranskom.

O tezi, da su Hrvati mješavina Slavenov i Irancov, čujemo prviput, na zagrebskoj akademiji (1797). Nodilo upoznao je istražeci narodne pjesme i obicaje, prastaru vjeru Hrvatov, sličnosti s Iranom i Indijom. Strzygowski i Moneret de Villard našli su u staroj hrvatskoj umjetnosti mnoge iranske motive, kih drugdje u Evropi nije nigdje. Sve ovo bio je više ili manje samo pocetak o ovom pitanju.

Solidnije znanstvene hipoteze o iranskom podrijetlu Hrvatov zdjelane su stoprv u zadnji desetljeći.

Ruski učenjak Pogodin upozorio je, da su u grčki napisi staroga Tanais-a na porječju Dona spominja u 3. stoljecu po Kristušu ime HOROATHOS, HOROUATHOS. Odbacimo grčki sufiks-os i grčkomu jeziku tipično H, i dobiti ćemo hrvatsko narodno ime. Misleći, da su Hrvati Slaveni, Pogodin je tvrdio, da su Slaveni jur on čas dospili na Crno More, što nije točno. Nijmci Justi i Müllerdorf sudu, da Horoat nije slavensko nego već čisto iransko ime.

Sobolevskij, ruski slavist, kaže, da spomenuta tanaiska imena svidocu, da su u dobi oko Kristuša iranski Hrvati živili na Donu i obala Crnoga i Asovskoga Mora. Ovo iransko pleme pomišalo se je kasnije sa Slaveni, dalo im je svoje ime a preuzelo od njih jezik.

Stjepan Sakač, SJ, primio je Sobolevskija hipotezu o iranskom ishadanju Hrvatov i je donesao u mnogi i znameniti rasprava nove i solidnije prinose. Po općem je sudu Sakača rasprava "The Croatian Nation-in its Struggle for Freedom and Independence", Chicago 1955, najbolje djelo, ko smo dobili do sada o ovom pitanju; i ovdje u našem smatranju o ishadanju hrvatskoga naroda slijedit ćemo u glavnom njegov put.

Što znači Germanom Tacitus, to je za Slavene, pred svim za nas Hrvate, Konstantin 6, Porfirogenet. Oko 950 po Kr. napisao je ov bizantinski cesar privatnu instrukciju za svoga sina Romanus-a o peljanju države. Ova knjiga poznata nam je pod latinskim imenom "DE ADMINISTRANDO IMPERIO". Odavle dobili su povjesničari nauk od hrvatske prošlosti, od zipke Hrvatov u Karpata i doseljenja na jug, kao i od njihovoga boravka na Adriji od 7. do 10. stoljeca. Na temelju ove knjige izdjelali su

arheologi, filozofi i historičari najstarju hrvatsku prošlost.

U svojoj raspravi Sakač se je trudio pokazati, da su stari Hrvati bili Iranci, ki su živili med Donom i Kaukazom; oni da nisu bili Slaveni niti Skiti, Sarmati ili Elamiti, nego selioci iz stare perzijske savezne provincije Harahvati ili Arahozija. U staru Perziju peljalo je Sakača hrvatsko ime i ta činjenica, da mnogi prastari kulturni faktori hrvatskoga naroda proizlazu iz sridnjega ishoda, djelom iz staroga Irana.

Ako prigliedamo hrvatsko narodno ime u njegovom historičnom razvitku, naci ćemo tri različna imena: Hrvati, Horvati i Harvati. Ista troja imena naci ćemo i u negdašnjoj Bijelo-Hrvatskoj u Karpati. Čehi su nazivali naše praocce Harvate, Horvati Rusi. Prolazimo nut iz slavenskoga svita u stari iranski, vidimo ovdje dvojica slična imena HOROUATHOS i HOROATHOS i to - kako smo već kazali - na grčki napisi iranskoga kraja staroga Tanais-a na Donu. Odbacimo nastavak, dobit ćemo imena HOROUAT i HOROAT, ka tako glušu, kao singular hrvatskoga narodnoga imena. Idemo dalje u iransku Aziju, vidit ćemo, da je u staroj perzijskoj državi egzistirala satrapija HARAHVATI. Prvput u povijesti najdemo ovo ime u tri kameniti spomeniki perzijskoga kralja Darija Prvoga, 522-486 pred Kristom. Staro perzijsko Sveto Pismo Avesta govori od HARAHVAITI.

Harahvati biše velika perzijska savezna provincija. Na istoku graničena od Indije protezala se je na jug do Indijskoga oceana. Moremo reći, da je ova satrapija uzimala polovicu današnjega Afganistana, cijeli Belučistan pa istočni dio Irana. Na njegovom vojnom putu u Indiju pobjedio je Aleksander Veliki i provinciju Harahvati (330 pred Krist). Njegovi Grki dali su ovome kraju babilonsko ime ARRAHUT, preminili je kasnije na ARAHOTI, a konačno na ARAHOZIA. Ovo zadnje ime hasnuju povjesničari grčke i rimljanske klasike; oni su pa bili pretkip internacionalnoj znanosti.

Zbog ove činjenice sličnost medju našim narodnim imenom Hrvati i staroiranskim Harahvati skoro do danas nije u oči pala. Kao na Donu, tako i ovdje u staroj Perziji najdemo stoljeca dugo ista dvojica imena. Avesta obdržala je staro ime Harahvaiti, ali urođeniki sprogovaraju jur početkom 1. stoljeca po Kristusu njihovo etničko i državno ime Horohvat. Od ovoga drugoga imena nam povida Izidor od Haraksa, ki je u ime kralja Augusta popisao perzijsku državu i na njegovom putu poiskao i satrapiju Harahvati; on nam povida od glavnoga grada imenom HOROHOAD. Kodada vidimo, začinja i u staroj Perziji ime s HAR-i HOR-. Po pisanju Izidora od Haraksa akcentuirali su urođeniki na zadnjoj slovi. Krajina oko Zagreba i djelom naša braća na Ugri nazivaju i danas još Hrvat ili Horvat.

Kad su Grki Tanaisa, a kasnije Slaveni iransko ime Horohvat ili Harahvat čuli, njim zgovor sridnjega dijela riči nije bio dosta bistar. To tvrdi sljedeca činjenica: Neki grčki kipar uklesao je isto iransko ime - pravda sa grčkim sufiksom - uprvo kao Horoat-hos, a na jednoj drugoj ploči Horouat-hos. Slove HV izostale su u svi tri imeni. Cijela sredina Oh stopila se je u slavenskom zgovoru s dojdcom naglasnom slovom. Ovako su došla ta za jezikoslovce tako zagonetna imena: Horvat, Harvat, Hrvat iz staroiranskih imen Horohvat i Harahvat.

Kad nut imamo izvor hrvatskoga narodnoga imena, već će nas lako pasti, prvašnje značenje ove riči lobiti. U prvom početku ime se je čitalo kao Harahvati i biše adjektiv od Harahvant, šta znači "puno s jezerami". Po tom Harahvati biše Perzijska provincija, ka imaše mnogo vode. Ako si pogledamo

današnji južni Afganistan i južnoistočni Iran, moremo se osvidčati, da je ova krajina zaista bogata vodom, dok su sve krajine na okolo pustine ili suho brigovlje. Ovo geografično ime nastalo je pa i ime iranskoga plemena, ko je stanovalo u ovoj krajini, jur u 8. stoljeću pred Kristušom.

Tako razumu i kameniti spomeniki Darija pod Harahvati ne nek ime satrapije nego i ime naroda i njegovih prvakov. Ime ada biše geografično, etičko i osobno. Istu pojavu najdemo kod C. Porfirogeneta i pri današnji Hrvati (Hrvatska, Hrvati, Hrvo kao krsno, a Horvat/h/ kao obiteljsko ime).

Ovako pokazuje nam Sakač hrvatskoga narodnoga imena po jezični zakoni asimilacije. On tvrdi, da bi bilo hrvatsko narodno ime Hrvati, Horvati, Harvati doneseno med Slavene od udaljenoga iranskoga Harahvati, Horohvat i da su prvi Hrvati na Visli bili selioci ili potomci ovih seliocev stare perzijske države. Distanaciji med Perzijom i Donom, pa med Donom i Karpati ne trebamo se čuditi. Prije nego su Goti ostavili Skandinaviju i posjeli današnju Ukrajinu, prije nego su sibirski Huni prekoraknuli Volgu i Don i dospili u sredinu Evrope, širio se je bez svake dvojbe iranski jezični, politični i kulturni utjecaj od Indusa preko Kaukaza, Ukrajine i Poljske do Baltikuma. U ovi kraji vladali su Skiti, Sarmati, Elamiti i Horohvati, od 7. stoljeća pred Kristušom do seljenja narodov. Ptolomej (150-po Krist.) naziva Vislu kao granicom medju Germanijom i Sarmacijom. Don, Donec, Dnjestr, Dnjepr, Dunajec i Dunaj; sve ove reke, ke su se pred iranskom dobom drugačije zvale, su varijante staroiranske riči "danav", ča znači "rijeka". (Nastavit će se).

Endre Berlaković

"Prijetelj meni Plato, ali više mi je prijateljica istina!"
(Izreka grčkoga filozofa Aristotela)

O GLAGOLJAŠKOJ KNJIŽEVNOSTI KOD HRVATOV

Prava literatura kod Hrvatov počinje se razvijati u 15. i 16. stoljeću. Ovdje će biti rič o takozvanoj glagoljaškoj književnosti, koja se počela razvijati mnogo ranije. To zapravo nije literatura u pravem smislu te riči: Glagoljaška pismenost predstavlja tek prve početke književnoga djelovanja kod Hrvatov. Glagoljaška književnost odigrala je ipak za kulturni razvitak kod Hrvata značajnu i mnogostranu ulogu. Ona je stvorila hrvatski književni jezik, na kojem se kasnije razvijala prava literatura.

Poznato je, da su Hrvati, kao i svi ostali Slaveni, došli u dodir s višom kulturom tek po prijelazu na kršćanstvo. Hrvati dakle, prije prijelaza na kršćanstvo nisu poznavali nite više kulture. Hrvati su došli u dodir s višom kulturom po dolasku u današnju domovinu, a to se je dogodilo pod utjecajem kršćanstva. Prvi početki kulturnoga djelovanja bili su veoma mršavi, ali nam historijski dokumenti dokazuju, da je kod Hrvatov bilo mnogo dobre volje za kulturni i opće ljudski razvitak.

Glavni nosioci hrvatske kulture u prvi stoljeća po dolasku u novu domovinu, bili su takozvani svećenici-glagoljaši. Tko su bili svećenici-glagoljaši? To su bili svećenici, koji su vršili crkvene obrede na hrvatskom jeziku. Ti svećenici išli su za tim, da se u crkveni obredi upotrebljava samo

hrvatski jezik i nastupali su protiv latinskoga jezika. Zašto se ti svećenici zovu glagoljaši? Ti se svećenici zovu glagoljaši zato što su pisali glagoljicom. Što je to bila glagoljica? Glagoljica je naročiti način pisma, kojega su izumili slavenski apostoli Ćiril i Metodije. To pismo sličići grčkomu pismu, jer su slove izumljene prema grčkomu običnomu kurzivnomu pismu. Slavenski apostoli su osim glagoljice izumili i cirilicu. Hrvati su preuzeli glagoljicu i njom su se služili sve do 16. stoljeća. Ali glagoljica nije izumrla u 16. stoljeću, već se je idalje održala sve u 18. vijek. Glagolska književnost veoma je napredovala u 13. i 14. stoljeću. U 15. vijeku došla je do svoga vrhunca. Od 16. stoljeća do 18. vijeka ona je očito nazadovala, dok nije potpuno propala. Kako vidimo, glagoljaška je književnost u 15. vijeku došla do svoga vrhunca. U tom stoljeću dolazi do izražaja latinsko pismo i hrvatska knjiga dobiva drugi oblik.

A sada da najprije nešto kažemo o glagoljaški spomeniki. Najstariji hrvatski natpis potječe iz g. 1100, koji se našao u crkvi svete Lucije kod Baške, na otoku Krku. Ta natpis historici zovu bašćanska ploča. Osim toga, postoji još nekoliko glagoljaških spomenikov iz najranijih vremena, koji pokazuju tragove hrvatskoga jezika. To su na pr. Kločev glagolaš i Četveroevandelje.

Knjiženi historičari daju hrvatsku glagoljašku književnost u dva diela ito:

- 1) Crkvena glagoljaška književnost
- 2) Svitska glagoljaška književnost.

O crkvenoj glagoljaškoj književnosti

Glavni nosioci te književnosti bili su kako smo već rekli svećenici-glagoljaši. Glagoljaši su bili veoma siromašni, uglavnom samo niži svećenici, često bez dovoljno teološke i svjetovne naobrazbe. Ali ti svećenici ipak su bili glavni nosioci hrvatske rane kulture.

U red crkvene literature ubrajaju se u prvom redu razni misali, brevijari, prijevodi iz Svetoga Pisma i razne legende o životu božjih ugodnikov. Nadalje ima kratkih razlaganjev o istini krscanske nauke i vjere, razlaganja o moralu i etiki.

U ovakovi djeli dolazi do izražaja narodni govor. Najstariji glagoljaški misal potječe iz g. 1368 ko ga je napisao neki Novak. Prvi hrvatski glagoljaški misal štampan je g. 1483.

Najstariji brevijar potječe iz lj. 1359. On se sada čuva u Pragu. U tom razdoblju nastalo je više brevijara. Tako ima raznih brevijara i knjiga iz g. 1442. 1456. 1463. 1470.

Veoma lijep misal potiče iz godine 1407. Ov je napisan za Splitskoga vojvodu Hervoja, a sada se čuva u Ćarigradu.

U 16. stoljeću tiskan je u Veneciji časoslav hrvatski. Časoslav sadrži 544 stranice, a priredio ga je župnik Brozić.

Iz onoga doba postoji Nauk krstjanski kratak.

God. 1629 izdan je Azbukvidnik slavenskij.

To bi bile njavažnije stvari, koje idu u red glagoljaške književnosti kod Hrvata.

O svitskoj glagoljaškoj književnosti

Pouzdana se zna, da su Hrvati upotrebljavali glagoljicu još u 12. stoljeću:

Kada je papa Inocent 4. na prošnju Senjskoga biskupa Filipa 1. j. 1248 dopustio, da se u crkvenim obredima upotrebljavaju slavenske knjige u oni kraji, gdje su se do te dobe upotrebljavale, tada se hrvatsko glagoljsko pismo počelo sve više upotrebljavati u domaćem životu. Do danas su se tako sačuvali različni zakoniki i statuti na hrvatskom jeziku.

Najstariji slavenski zakonik je takozvani Vindolski zakon, koji je pisan 1288. Ov zakon pokazuje, kako su Hrvati svoje običajno pravo slagali i pismeni zakon. Zatim postoji statut iz otoka Krka, a zove se Statut otoka Krka, sastavljen je u 14. vijeku. Zatim postoji Kastovski i Veprinački statut. Iz 15. i 16. stoljeća ima mnogo razlikih ispravov. Važne su povjesti pojednih općina ili obitelji. Ima raznih oporuka i dokumenata o sudskim postupcima.

Ovi svitski spomenici pisani su narodnim jezikom, na čakavskom dijalektu, kako se u ono doba govorilo u Dalmaciji i Istri. (Ove glagoljaške spomenike izdao je u Zagrebu g. 1863 Ivan Kukuljević pod općim imenom Acta Croatica).

Kako vidimo, ovo su samo razni zakoniki i statuti, a ne književnost. Za kulturu i političku povjest Hrvata ima mnogo veće značenje Ljetopis popa Dukljanina. Misli se, da je ta ljetopis sastavljen u 12. vijeku u Duklji (Crna Gora). To je ujedno najnacionalniji spis u staroj hrvatskoj literaturi. Ta spis pisan je lipim jezikom, a u njem su iznešeni događaji svih južno-slavenskih naroda u novoj domovini, do pišćeva vremena. Neki historičari ne vjeruju u istinitost toga ljetopisa, vjerujući, da u njemu ima više fantazije nego prave istine.

Ovo bi bilo najvažnije što je glagoljaška književnost dala. Činjenica je, da ta književnost (osim Ljetopisa popa Dukljanina) nije dala nekih epohalnih djela.

Ali za povjest hrvatskoga naroda imala je glagoljaška književnost trostruko značenje: književno, narodno i društveno.

1. Književno njeno značenje leži u tom, da je stvorila hrvatski književni jezik.

2. Poznato je, da je talijanski elemenat u ono doba vršio na Hrvatski život u Istri, Dalmaciji i Hrvatskom Drimorju stalan kulturni i politički pritisak u cilju odnarodjivanja i italijaniziranja naroda. Glagoljaši su bili ti, koji su se tom suprotstavili na ta način, da su narod učili na narodnom jeziku.

3. Društveno značenje leži u tom, da je to bila književnost običnoga naroda.

Stjepan Š.

KREDO SVETE MISE U STAROSLAVENSKOM JEZIKU

Vjeruju v jedinago Boga, Oca vsemogućtago, tvorca neba i zemlji, vidimim vsem i nevidimim. I v jedinago Gospoda Isusa Hrista, Sina Božija jedinorodnago. I ot Oca rođenago prežde vseh vjek. Bog ot Boga, svet ot svešta, Boga istinna ot Boga istinnago. Roždena ne stvorena, jedinosuštna Ocu: imže vda bise. Iže nas radi človek i našego radi spasenija snidje s nebes. I vapiti se od Duha Sveta iz Marije Devi: i vačlovici se. Raspet ze za ni pri Pontijscem Pilate, mučen i pogreben bist. I vaskrse v treći dan po Pisanju. I vzide na nebo: sedit o desnuju Oca. I paki imat priti sa slavoju sudit živim i mrtvim; jegoze cešarstviju ne budet konca. I v Duha Svetago, Gospoda i životvoreštago ot Oca i

Sina ishodištago. Ocem že i Sinom kupno poklanjajema i saslavimo; iže glagoljal jest Proroki. I v jedinu svetuju katoličansku i apostolsku Crkvu. Ispovijedaju jedino krštenijev v otpuštjenje grehov. I čaju vaskrsenija mrtvih. I života buduštago veka. Amen

N A Š P R A V O P I S

Nije lako naše učne ljude zadobiti za kakov književni ili znanstveni prinos u koj našoj novini ili knjigi. Mnogi bi sigurno znali napisati puno svega zanimljivoga za narod. Ali boju se pisati po hrvatsku. Zač? Kad ne poznađu dovoljno svoga materinskoga jezika, a još manje poznađu naš pravopis.

Pravopis je zaista jedan naš glavni križ. Koliko borbe je bilo oko njega jur u prošlom stoljeću med prvimi književnici nove hrvatske literature. Kako oštro napadje nam dobro poznati Kurelac takozvanu "Zagrebačku školu", u njoj takozvane "Ahavce". Ovo ime im da Kurelac, kad su pisali višebroj genitiv s h-om na koncu. On sam je volio upotrijebiti stari slavski genitiv, kako ga mi gradišćanski Hrvati do danas hasnujemo. Kako grubno napadje Ante Starčević one, ki pišu Hrvatska namjesto Hervatska.

Borba med fonetičnim i etimologičnim pravopisom odlučila se je na korist prville. Fonetični pravopis južnih Slavenov prilično sam stoji med svimi pravopisi svita. Njegov princip je: piši onako, kako izgovaraš. Ovo lipo i korisno glasi, ipak kip etimologično pisane riči hitrije uvadi, ča ta rič hoće značiti. Kad pišem etimologično "vodka", odmah znam, o čem se radi. A da bih pisao fonetično "votka", možda me mnogi ni razumili ne bi. U mnogi slučajji ni ne moremo slijediti fonetično pisanje. Tko bi pisao na mjesto Hrvatska "Hrvacka" ili namjesto boravka "borafka"?

Borba oko pravopisa, osobito ča ijekavštinu naliže, išla je do zadnjih vrimen. Knjige, ke su izlazile za vrime NDH (Nezavisne Države Hrvatske) pisane su drugim pravopisom, nego li knjige izdane prije ili posle toga. Pri boju pisane knjige pisu naprimjer "diete" namjesto dijete.

Drugi svitski boj donesao je i u našem gradišćanskom pravopisu velik preokret. Naš prvasnji pravopis je naime stao zaista bez svakoga razvitka kroz sto ljet. On je bio zaista zastaran i u mnogom pogledu zreo na reformu.

Promjene su u glavnom slijedeće:

1. Priznanje fonetičnoga principa u istoj mjeri, kom se posluži hrvatski književni jezik.

2. Djelomično zapeljavanje ijekavštine. To znači toliko: svagde, gdje imamo od sjevera do juga ikavštinu, pišemo ikavštinom. Zato pišemo i nadalje lipo, mliko, dite, dok se piše u književnom jeziku: lijepo, mlijeko, dijete. A gdje naši ljudi barem u neki krajina izgovaraju meko "e" ("je"; ova slova zvala se je u staroslavskom jeziku "jat" i Rusi su imali za ovu slovu do zadnje velike pravopisne reforme osobni znak), onde pišemo "je" kod kratkoga izgovaranja (naprimjer: ljeteto), ili "ije", kad se dužičko izgovara (tijelo, cijelo, slijediti i t. d.) Samo napomenuti moremo, da naši "Štokavci" imadu još već ikavštine. Oni velu "lito, dilo" i t. d.

3. U principu smo ostali vjerni čakavskom narječju gledeći nato, da naši ljudi govore većinom čakavski. I u mnogom drugom pogledu smo morali ostati vjerni našem narječju. Jer ča imamo od toga, ako mi pišemo lipim književnim jezikom, a naš narod nas ne razumi, ili odbija pre naglo zapeljane novotarije.

Mogli bi još napomenuti daljnje promjene. "Sve" pišemo namjesto "vse", "imao" namjesto "imal", "Hrvat" namjesto "Hervat" i t. d. Ali ne želimo dalje raspravljati o ovi promjena, ke su nam jur davno poznate. Namjesto toga bi hteli postaviti pitanje: tko ima pravo zapeljati novi pravopis?

Triba je postaviti ovo pitanje za toliko već, jer uprav ovo pitanje moremo čuti veckrat kod naroda, a osobito kod onih, ki više ili manje nastran stoju od našega sadašnjega kulturnoga gibanja. A naše kulturno gibanje mora biti čim širje i moralo bi zauzeti ukupni naš narod, a pred svim sve naše kulturne radnike. Uz naš mali broj leži zaista "u slogi moć". Pravoda znamo, da je i onakovih, ki već ništa zanimanja nimađu za svoj narod. Ipak smo osvidočeni, da bi se još u mnogi Hrvati dala probuditi ljubav prema svomu narodu.

Svaki objektivn človik će priznati, da je Hrvatsko kulturno društvo Gradišća naš jedini forum, ki je dotičan u poslu pravopisa. Izvan toga mora imati i naše Nakladno društvo živo zanimanje za naš pravopis. Konačno ono izdaje blizu sve naše knjige.

Priznati mora svaki i nek malo objektivn človik, da je bio naš pravopis prije boja nemoguće zastaran. Sigurno je bila reforma potrebna. Ali kako kod svake reforme, tako je i ovdje kritičarov. Jednim su novotarije prevec, drugim opet premalo. Onim, ki su protiv svakoj promjeni neka bude rečeno, da naš jezik nije, ni ne smi biti mrtav. On mora živiti i razvijati se. Opet onim, ki mislu, da se nismo dosta približili književnomu jeziku, neka bude rečeno, da se pred svim u obzir mora zeti naš narod i naš školski položaj. Konačno pišemo za narod. A svako pisanje bilo bi bez smisla, kad nas narod ne bi razumio.

Ali krenimo najzad k našoj temi. Naš današnji pravopis je išao ravno tako daleko, da nas narod s malom dobrom voljom more razumiti. Do književnoga jezika nismo dostigli. Ipak svi budući koraki, ne hte biti tako teški, kako je bio ov prvi. Hrvatski gradišćanski jezik je probudjen iz sna. A ravno, ča pravopis naliže, u glavni principi smo složni s književnim jezikom.

Ali na svaki način bi bilo potrebno, da se ov naš pravopis takorekuc kodificira. Za sve naše kulturne radnike bilo bi od velike važnosti, da bi dostali u ruku mali "Duden" hrvatskoga pravopisa. Ako drugače ne bi bilo moguće, morala bi se takova knjižica hektografirati. A kad bi Nakladno društvo na svoje stroške izdalo jednu ovakovu pravopisnu knjižicu, učinilo bi zaista mnogo za naš kulturni život.

Takova knjižica bi mogla sadržavati najprije glavna načela našega pravopisa. Dobro bi bilo, kad bi ona pokazala na najobičnije germanizme u izrazu i u slaganju rečenic. Mogli bi to biti sasma praktični uputi, kao naprimjer: "ali" stoji u hrvatskoj rečenici uvijek na početku.

Glavni dio bi bio rječnik, a u njem samo one riči, kođ kih se nije lako putiti. Pred svim mislimo na riči, ke sadržavaju

ijekavštinu ili u kom drugom pogledu značu pravopisni problem.

Oseban dio knjižice bi se mogao baviti s osobitosti našega narječja. Ovdje bi se moglo pokazati na glavne razlike od književnoga jezika.

Konačno bi se mogao sastaviti oseban rječnik s onimi riječi, koje kod nas drugo značu, nego li u književnom jeziku; dalje s onimi izrazima, koji su nam neophodno potrebni, a naše narječje nema za nje prave riječi. Je puno izrazova, koji se još većkrat upotrebuju kod nas, širjim slojem naroda su ipak nepoznati ili manje poznati. I ove bi mogao sadržavati ovaj rječnik.

Na koncu bi se mogao sastaviti kratak program za naš daljnji jezični razvitak. Mnogi će znama misliti, da je upravo zbog ovoga daljnjega razvitka za sada još nemoguće kodificirati naš pravopis. Ali koji dobro pozna i objektivno ocijeni naš današnji narodni položaj, mora priznati, da u bližoj budućnosti ne bi bilo mudro eksperimentirati daljnjim promjenama. Prije mora naš narod dobro osvojati ono, ča je dosle novoga zapeljano.

Možda je ovdje skiciran plan previše opširan. Njegovo ostvaranje bi značilo mnogo truda. Ni ne bi se smio naložiti ovaj posao jednom čoviku na ramen. On bi morao biti skupno djelo, "Team-work" kako se danas rado kaže. A, za sve naše kulturne radnike bila bi još i to velika pomoć, kad bi se barem pojedini dijeli sastavili, pred svim kratak pravopisni rječnik i glavne pogriške germanizma.

Dobro bi bilo, kad bi i ovaj list imao stalno takozvan "jezični kut", u kom bi nas mogli podučavati najbolji poznavatelji našega jezika o njegovom pravom duhu i njegovoj lipoti.

A. Blazović

N A Š J E Z I K

Mate Miloradić

Naš jezik, kroz vijeke star,
Je mudrosti pun ormar;
Da ti pamet ta jezik
i prez škole i prez knjig!

Glete, to je, ča želim
S jačkama pokazat svim!
Prost živari naš jezik
Sam prez škole i prez knjig,

Pak si još zajačit znam,
Da me nij pred svijtom sram!
Znam mudrosti zrec po njem,
Ča va mudri knjiga stem!

Ta jezik bi rad zatrt?!
To je zlo i grih na smrt!
Je kulturi lomiti vrat,
Je oltare rušiti, žgat!

MIHO MILANOVIĆ SI IŠĆE DOM

U prvoj gimnaziji sam ga sastao prvi put. Tako sam znao, da sam jedini Hrvat u cijelom razredu. Ali kad su prvi put prešli po redu sva imena, zaglušalo mi je njegovo ime kao glas domaćega zvona ili gukanje grlic u domaćem lugu.

Michael Milanowitsch. Kasnije sam vidio, da se je ovako pisao. Sigurno mora bit Hrvat, mislio sam u sebi. Iskao sam priliku, da se jednoč pominam s njim po hrvatsku. U nekoj pauzi sam ga pitao, zna li hrvatski. Ali nek nasmijao se je i brzo protekao med druge skolare. Dakle nije Hrvat, mislio sam si tužno.

Po neki tajedni poiskao me je jednu nedilju moj otac, Bog mu daj sladak pokoj! Poiskao me je potle još mnogokrat, ali ta prvi njegov posjet mi do danas stoji živo pred očima. Kasnije sam cuo od majke, da se je vratio vrlo zabrinut domom. Ja sam naime od nove školske skrbi vrlo omrsavio, a uzato načinio i puno duga, naročito zbog školski knjig, ke mi je neki "dobrotvor" vrlo slano prodao.

Prije njegovoga odlaska posadili smo se u neku malu krčmicu, da nam se bolje razajdu tuge. Nismo dugo sami sidili. Tko stupa nutar? Visok črn muž junačkoga hoda, a za njim moj školski drug, Miho Milanović. Muž s veseljem pozdravi moga oca po hrvatsku. To me je vrlo iznenadilo. Ada je Miho svejedno Hrvat.

U razgovoru sam brzo doznao, da je Mihe otac konjski tržac. A rayno od njega je kupio moj otac konje, ke imamo sada. Milanović se je odmah zanimao za konje. Ja sam znao, da moj otac s konji nije bio zadovoljan. To je on i rekao Milanoviću u lice, pravoda uljudno, malo med posmihom, kako je bila njegova naveda, jer moj otac nikoga nije lako uvrijedio. Ali stari Milanović ga je odmah zasipao ricami:

- Eh, brate! Ništa se ne boj! Ti konji ćedu se još razvit kot pozoji, pak ćeš dostat za nje punu saku pinez. Ali da je nimaš drugomu prodat neg meni! - zagrozio se je još šaljivo s kaziprstom.

Moj otac je mahao glavom pun dvojenja:

- No, ručni bi još bio, ali iz braznoga ne će bit ništa.

- Ništ se ne boj, brate! Čekaj nek, kad se ti konji nako pravo razbiju, bit ćedu ti svi nenavidni za nje.

- A ovo je znamda tvoj sin? - obrnuo se j konjski tržac k meni. - Zdrav bio dečko. I ti ideš u školu? Poznaš li mojega Mišku?

- Da, - odgovorim ja malo rastegnuto. - Mi idemo skupa u isti razred.

- No bravo! Onda se poznate! Zač si ne date ruke?

Dokle smo se mi sramežljivo rukovali, izjavio je konjski tržac velikim glasom:

- Moj sin mora bit prvi u školi! Plaćao sam mu cijelo ljetu ekstra učiteljicu, da ga dobro pripravi na tu djacku školu.

Aha - mislio sam u sebi - zato zna Miho tako dobro prvu deklinaciju u latinskoj gramatici.

Dokle su se naši oci dalje razgovarali o konji, o cijeni žita i drugi gospodarstveni pitanji, pokušili smo se i mi sprijateljiti. Meni to nije išlo lako po slučaju na školskom dvoru. Ali Miško je tako činio, kao da se ne bi spominao nato. Bio je zaista ljužezan. Znao je jur puno svega o naši profesori, ke sam ja još jedva poznao. Polako sam se i ja rastalio i od srca veselio novomu prijatelju. Konačno imam koga svojega u tudjini - mislio sam u sebi.

Drugi dan sam veselo pozdravio u školi Mihu. Ali kako sam bio presenećen, kad mi je on jedva odgovorio na moj pozdrav i brzo krenuo k drugim tovarušem. Med njimi si je iskao i odsle prijatelje, mene "krobota" se je sramovao.

To me je onda vrlo bolilo. Prvi put sam doživio u mojem životu takovu nevjernost. Nisam si znao razložiti njegovu ponašanje. No kasnije sam vidio, da je bio ovo glavni potez, glavna crta njegovoga kameleonskoga karaktera.

No ja sam vrijeđa našao dosta prijateljev med tudjinci. I moja jezična znanost je rasla od dana do dana. Ali najveć sam se istaknuo u matematiki. Nitko nije znao računati tako brzo kako ja. Kod težih domaćih zadatac došli su pored k meni drugi školari, da im je razložim. Takovu dob je došao i Miho i baš tako kazao pred drugimi, kao da bi mi bili daljnji rođjaki ili barem dobri poznanci.

U statistiki na koncu ljeta bio sam pravoda opet jedini Hrvat. Mihe statistika nije brojila med Hrvate. Ali ča sam se ja onda mario zato. Bio sam sričan, da sam si u toku jednoga ljeta izborio prilično lipo mjesto med prvimi djaki našega razreda. Miho je stao negdje u sredini.

Moj otac je zadovoljno pasao svoje oči po mojem pokazanju. Ali nij me osebno hvalio. Samo toliko je rekao: dobro je! A to je glušalo, kao da bi rekao: drugo nisam očekivao od tebe.

Kod objeda smo sidili opet skupa s Milanovići u istoj krčmici. Miho i ja smo prošli po objedu na dvor. On se je kazao opet kao najbolji prijatelj. No, ja sam bio za mnogo hladniji. Ipak sam privoljio Mihi, da ćemo si načiniti za praznike skupni program. Ja sam vrijeđa pohodio Mihu, ki mi je gizdavo kazao njihov stan i imanje. No meni se je najveć svidjela majka Mihe. Ona nije bila gizdava. Bila je prosta ponizna seljakinja, ali iz nje se j širio miloduh dobrote.

Miško mi nije vratio mojega posjeta. Možda je našao opet bolje prijatelje i tako je naš ljetni program u vodu spao.

+

Djačka ljeta brzo bižu. Mi smo rasli u tijelu i u znanosti. Ja već u znanosti, Miško već u tijelu. A njegov karakter ostao je i nadalje slab. Ili je nastao još slabiji?

U ovi ljeti sam doživio i moj najturobniji i najpotresljiviji doživljaj s Miškom.

Moglo je biti u četvrtoj ili petoj gimnaziji. U nekoj pauzi zaobličim Mihe majku kod lese naše škole. Veselo dotrčim k njoj. Pozdravim ju i odmah bižim, da javim Miški veselu vist. Ali on na moju hrvatsku rič srdito odbrizne po nimsku:

- Ča triba cezljat za manom! Dospit će me viditi po školi! Nimci nadignu ušesa. Jedan zreliji se počne šaliti:

- Glej - glej! Michl ima posjet iz doma. Sigurno je dotekla ka seoska guska za njim. Ne idemo ju pogledati?

- Ali ostante ovdje! - urupi se na nje Milanović. - To je nek jedna stara baba, daljnja rođakinja, prava "Betschwester". To je samo društvo za ovakove "svece", kot je naš prijatelj... - i pokaže porugljivo na me.

Začrljenio sam se do ušes. Nij me toliko bolilo moje lično uvrijedjenje, ko sam držao za potpuno neopravdano. Vec me je bolilo, da si je ov nepoštenjak zatajao rođenu majku. Obrnuo sam se. Noge su me teško nosile, kao da bi bile s olova. Ča da velim teti Milanovički?

Ali još ja nisam izjecao, da Miško nima sada lazno, kad je ona jur prepoznala turoban položaj. Ti dobri surm oči su se zamaglenili. Magla se je zgusnula i meni je pala na obraz vruca majkina suza. O kako me je zapekla ta bolna suza.

Teta Marica Milanović me je k sebi potegnula i objamila. Znamda iz neprilike? Sigurno vec od srca. Iz svoje stare torbe je izvadila paket. Sigurno ga je svomu sinu priredila. Sad ga je meni dala. Posmišila se je med suzami. Ali tako turobno, kao da bi mi iskinula srce svoje iz krila i dala u ruke.

Hotio sam se braniti. A onda sam brbljao hvalu. Ali teta Milanovička mi je jur obrnula hrbat. Gledao sam potresen za njom. Kako trudno koraca. Bože moj, kakova razlika med ovim poniznim, slomljenim hodom i gizdavim junačkim hodom trgovca Milanovica! On pol seljak, pol trgovac, ali uvijek oblicen u novo, svetačno, kad se pokaže med ljudi. Ona uvijek skromno, ubogo opravna. Prava prosta seljakinja. Ali dobra hižna mati. Sve je dala svomu mužu. Sve je dala svomu sinu. Za se nije pridržala doslovno ništa. Za cijeloživotnu nje žrtvu evo joj placa od sina.

Bio sam srdit na mladoga Milanovića. Hotio sam ga najprije ostro ukarati. Ali onda mi se sasma odurio. S tako gnjusnom osobom nisam hotio vec imati ništa posla. No po nekoliki dani je on sam iskao moje društvo. Ponizno, strahom je došao. Ovakoga još uopce nisam vidio. Priznao je, da je zakrivio. Ali nek hitro sam prepoznao, da njegovo kajanje nije iskreno. Poceo se je naime ispričavati, da ja ne poznam njegovih domaćih okolnosti. Kako je otac gruban s majkom. Kako ju on sam zanemar mece. A onda je krenuo još za korak dalje i počeo predbavati vlastitoj majki, kako je prosta. Na ove riči sam ga ostro prekinuo rekavši: za me to nije clovik, ki si ne poštuje svoje majke, a k tomu ju još i zataji. Vec nije govorio skrušeno, nego tvrdoglavo:

- Ja si ne morem pokvariti moje budućnosti. Ne morem trpiti da me moja majka pred cijelim svitom blamira.

Od toga časa smo već jedva govorili ku rič med sobom. Miho je dospio u zlo društvo. Pružao se je sve dablje. U sedmom razredu je skroz spao. Ovako je on sam blamirao "dično" pokolenje Milanović.

Stari Milanović je rekao jadovito mojemu ocu na koncu školskoga ljeta:

- Kljetu ću dat zapisati mojega sina u drugu školu. Ovi

Štajeri-profesori znadu, da je moj sin Hrvat. Zato grizu na njega.

Moj otac je počeo, da sam i ja Hrvat, pak evo moje pokazanje! Ali Milanović ga je prekinuo:

- Znaš, tvojemu sinu je lako. On je za školu rođen. Ali moj sin... Znaš to je opet ča drugoga. On je za žitak! Iz njega mora nastat "dipplomkaufmann" ili "dipplomingenir" - rekao je konjski tržac i pri tom ponosno i značajno pretisnuo "p" u diplomi.

+

Možda me je ova osuda staroga Milanovića predestinirala za školu. Po maturi sam upisao na filozofičnom fakultetu sveučilišća ozbiljne struke, matematiku i prirodoznanstvo.

Miho je na duglje vrime skrsnuo ispred mojih očiju. Jednoć mi se je tako činilo, da sam ga zaobličio na ulici. No on je tegnuo dalje, a i ja nisam imao volje, da se zabodem va njega. Vrijeda potom nas je sudbina opet skupa donesla i sad nismo mogli utegnuti jedan ispred drugoga. Tada sam doznao, da se Miho studira zaista za "diplomingenira" i da stanuje u nekom elegantnom kolegu. Prezirno me je pogledao, kad je doznao, da ja još ništa nisam čuo o tom kolegu. Samo dica visoke gospodje, pa mnogi gosti-visokoškolarci iz Rajha stanuju onde.

- A gdje ti stanuješ? - pitao je neprevelikim zanimanjem.

- Kod meje tete, - rekao sam suho. Vidio je da nisam pozabio onoga slučaja s njegovom majkom. Ali on se je cutio opet na visini. Drzovito mđ je potukljao po ramenu:

- Ako želiš imati uspjeh u budućnosti, išći moje okruge. No pravoda, ti s tvojim hrvatstvom... Znaš, to zutra ne ce biti preporuka!

Hotio sam ga prekinuti. Ali on je još jednoć udrio po mojem ramenu i rekao malo kroz nos:

- No kad budeš tribao protekcije, na me moreš računat. - Još mi je iz daljega elegantno manuo s rukom i kriknuo:

- Servus dosle! - i zgubio se u društvu.

Slučaj je tako donesao, da je Milanović prije tribao moju protekciju, nego li ja njegovu. U tom elegantnom kolegu je našla policija nikakovu političku svinjariju i dala ga zatvoriti. A Miho se je snasao na ulici.

K meni je došao s pitanjem, gdje bi mogao stanovati. Naglasivao je, dobro ce platiti hižu. Nisam ga rado prijeo. Volio bih ga bio poslati. Ali kamo s njim u prepunoj velegradu? Morao sam ga zeti u moju sobu, dokle najdemo ča za njega.

No nismo stanovali dugo skupa. Bilo je to po novom ljetu 1938. godine. Kako hitro se je došmuljao on 13. marc. Kao tat u noci ili nenadijana nesrića.

Za nas nesrića, za Mihu srića. Za nas tuga, za Mihu veselje. Ispostavilo se je naime, da je bio Miho "ilegalač" to je jur davno upisani član nimske nacionalsocijalističke stranke.

(Nastavak slijedi)

UPOZNAJ DA NISI ŽIVOTINJA

O kako da se ne raduješ
 ne samo zato da živiš i da djeluješ na ovom svijetu
 nego zato što si najmudriji od svih stvari
 zato da kada pjevaš znaš da pjevaš
 a ptica to ne zna
 zato da kada promatraš znaš da promatraš
 a ni jedna životinja ni biljka to ne zna
 zato da kada osjećaš boli /ga/
 nadaš se da će one jednom nestati i da će doći nešto bolje-
 a osim tebe ni jedna stvar to ne osjeća ni ne zna
 zato što osjećaš kako svakoga dana duševno rasteš
 a osim tebe to ne može ni jedna stvar na ovoj zemlji
 ptica ne zna da će morati umriti
 iako je možda vidila pokojnicu golubicu
 a ti znaš ti dobro znaš
 da ćeš jednoga dana morati za uvijek sklopiti svoje oči.

Upoznaj da nam cio svit pomaže
 živo i mrtvo
 trulo i zdravo
 paraziti i pčele
 pa i animal nocturnum.

I ne biti sretan i blažen u ovom kratkom životu
 i ne diviti se sjajnoj prirodi koja je stvorena za tebe
 i ne poželjeti sricu svima ljudima zlima i dobrima
 i ne se radosno smijati i od srice plakati
 i ne poželjeti ljudima dobro prije nego sebi?

A uz sve to biti mali
 što manji
 i drugima se ponizno pokoriti
 drugi će se tada i tebi pokloniti
 i postići će mo Cilj i sjajnu Skladnost.

Upoznaj da si najljepša stvar na zemlji
 i da nisi životinja.

S. Šulek

REFLEKSIJE U RANOM PROLJEĆU

Proljeće se opet pojavilo i nekada mislimo da smo srećniji
 opet se pojavilo velebno sunce na nebu
 zablistale su vedrine iz svih uglova svemira
 i našim očima ponovo gledamo u mirno i duboke noći
 a zvijezde nam sjajno ocaravaju daleki svit.

O mi se blaženo zanosimo budjenju prirode!

Ali u nama i dalje ostaje bespomoćniJao
 u nama i dalje ostaju ogorčeni vapaji
 bespomoćni krikovi neposlušne i izgubljene dice
 i dalje stojimo u centru nesnosne panike
 Mi što nas pogažiše
 što nas uvrijediše.

O kada bi se i u nama svit počeo ponovo gibati
 kada bi i u nama zasijalo naše svitlo sunce
 O kada bi se i u nama pojavio tračak sviže i blage vedrine
 i kada bi se već prestali gledati kao beskrajna noć
 kao vječna i nesavladiva tama,
 i kada bi se sada u tom proljeću poceli gledati kao svitlo
 što nam ga Bog darova
 Pa onda bi se i u nama probudilo proljeće
 i Novi Život.

S.Š.

MANJINSKO PRAVO U AUSTRIJI

E.A. Zvončić

Po razorenju višenarodne austrijsko-madžarske monarhije združile su se krunovne zemlje nimske riči k saveznoj republici Austriji. Od negdašnjih različitih narodov ostale su na današnjem austrijskom tlu samo neke manjinske droptinke.

Prve faktične odredbe za odžanje narodne osobitosti ovih jezičnih manjin sadržane su u državnom ugovoru od St. Germain-a. Spomenuti ugovor normira jednakost pripadnikov manjin s nimskim građani Austrije i potribuje za narodne manjine "primjerna olaksanja". Među drugim, zasigurano je podučavanje dječ u ljudski škola u materinskoj riči.

Sedmi član državnoga ugovora od Beča (1955) naložio je Austriji nekoliko obvezov, ke su jur dijelom uređjene u unutarnjem pravu austrijske države, a dijelom dosadašnje norme nadmasuju i se imaju stoprv obistiniti u "izvršni zakoni". Sedmi član stvoren je samo za hrvatsku i slovensku manjinu u Gradišću, Koruškoj i Štajerskoj. dokle za ostale manjine - Ugre, Čehe- i na dalje valjaju samo zakonite odredbe ugovora od St. Germain-a.

Prva i četvrta točka sedmoga člana odredjuju, da su austrijski građani hrvatske i slovenske narodnosti - osobito ča nalize politična i kulturna i pravedna uređenja i pitanja - jednakopravni svim drugim gradjanom Austrije. Ovo ali je samo na novo potvrđenje dosadašnjega prava, ar jednako pravo je svim gradjanom bez ikakove razlike zasegurano jur polig ugovora od St. Germain-a. Prva i četvrta točka ada naročito ne stvaraju novoga manjinskoga prava.

Dokle su preostale odredbe ugovora od St. Germain-a opće nature i dopuščaju i ekstenzivnu i restriktivnu interpretaciju, sadržava državni ugovor konkretnije odredbe. Ovako na riliku kaže druga točka priličnom točnošću, kako se ima urediti školsko pitanje u dvojezični krajina. Ove norme veoma nadvisuju uređenje ugovora od St. Germain-a - Dokle je, kako se je već kazalo, germainski ugovor potribovao podučavanje na materinskom jeziku samo za ljudske škole, utvrđjuje državni ugovor zahtjev na elementarni odgoj i obeća "prilični broj" sridjnih škol u spomenuti jeziki.

Isto tako se ima postaviti odjelenje školskoga nadzornoga ureda za hrvatske odnosno slovenske škole. Znamenitu valjanost ima tretta točka. Ona veli, da su dopuščani hrvatski i slovnski jezik kao uprayni uz nimsku rič u sudbeni i upravni kotari Gradišća, Koruške i Štajerske

s hrvatskim i slovenskim ili mišanim stanovništvom. Dopusćenje hasnovanja manjinskij jezikoj kao upravni uz nimški državni jezik znači, da se imaju riješiti sva upravna djela na predlog u riči manjinov.

Polag trete točke imaju se na dalje sastaviti svi oznaki i napisi topografičnoga karaktera u ovi krajina u manjinski jeziki. Ova obveza valja za sve ceste (i savezne) i pute označenih krajina, za sve napise u seli i gradi, za še napise na mjestovni upravni zgrada i službeni mjesti, za oznake na mosti itd.

Ovoliko o manjinskom pravu u Austriji.

Kao pogovor samo nekoliko riči:

Pregledamo i studiramo odredbe u pravu narodnih manjin, ke su sađržane u austrijskoj uredbi, vidit ćemo, da su takozvana zahtjevanja manjinov, o koji se mnogo govori u vezi s memorandumi Hrvatov i Slovencev na saveznu vladu, nikako nisu zahtjevanja. Već su u ovi opomena naglašene točke jur davno u austrijskoj uredbi i ugovoru od St. Vermain-a, konačno pak u državnom ugovoru od eča-prošloga ljeta ga je narodni savjet potvrdio jednoglasno kao uredbeni zakon-obecana i zasigurana prava.

Momentana zadaća i dužnost manjinov ne leži toliko u tom, da se trudiju za ispunjenje materijalnoga sađržaja dođućih izvršnih zakonov o materinskom pitanju (isto je polig državno-ga ugovora a priori đano), već se imaju trsiti, da se na pravedni način i za manjine dovoljno ustanovi, u ki kraji i dijeli Gradisca, Koruške i Štajerske spomenuti zakoni valjali budu.

- - - - -

"To je pravo i po redi:
Košić svoj za svaki roj!
Neka svaki svoje slijedi,
Ali druge da ne vrijedi,
Kađ si ljubi svoje svoj!

Domovinu, ka nas hrani,
Domovinu ljubiti znam!
Ugri, Slavi i Germani!
Dom je ona svim prostrani,
Dom slobodnim, ne slugam!"

Miloradić

NEKE MISLI K NAŠOJ KULTURNO-POLITIČNOJ ZADAĆI

Budućnost svagoga naroda visi od mlade generacije, od dice, ka će sutra u život. Mi mladi studenti, kim je drag naš materinski jezik, teškim srcem moramo čuti, da se hrvatska dica malo ili nikako podučavaju u materinskom jeziku.

Za pravilan odgoj najmladje generacije najvažniju ulogu igraju svakako roditelji i učitelji.

Mi kod pisanja ovoga članka naročito imamo pred očima mlade roditelje, čija su dica počela tek govoriti. Čudokrat čujemo, kako neki roditelji kažu; Ja ću svoje dite najprije naučiti nimški, a ono će kasnije samo naučiti hrvatski. Međjutim to je iz temelja pogrišno shvaćanje, jer ta dica se više nikada ili možda samo u rijetki slucaji mogu naučiti govoriti na hrvatskom jeziku. Nije lipo i plemenito, ako roditelji još od malena dicu uču u materinskom jeziku, da i dica znadu govori-

ti jezikom kim su govorili djedi i pradjedi. I dica čedu kasnije biti zahvalna svojim roditeljima, da su je naučili materinski jezik.

Osim roditeljev, veliku ulogu oko odgoja djece, u dvi jezici, igraju naši učitelji. Od učiteljev odvisi, hoće li mladi ljudi u budućnosti postati vjerni Hrvati i svijesni Austrijanci. Na učitelji u tom pogledu leži velika zadaća i velika odgovornost.

Današnja evropska politika, ide za ujedinjenjem Evrope. U tu ujedinjenu Evropu u budućnosti čedu i slavenski narodi pristupiti i svuda će se tražiti poznavanje slavenskih jezika. Bila bi zaista sramota za nas Hrvate, ki smo i takaj Slaveni, da ne poznajemo svoj materinski jezik, ki se broji medju najljepše jezike na svitu.

Mnogo sam čitao u našem Tajedniku o sedmom članu i vidim, da se o njem mnogo diskutira. Ali ja mislim, da bi bilo mnogo potribnije, da se manje diskutira a više radi. Nama su važni cini, a ne diskusije. Austrijski zakon nam dozvoljava svako kulturno i nacionalno djelovanje i mi moramo složnom voljom ganuti se na posao. Mi uostalom moramo znati, ča mi zapravo hoćemo, a ne da se gubimo u nepotribnom razglabanju.

Ni jedan realist neće se boriti za hrvatsku gimnaziju u Gradiscu. Ne. Mi se moramo boriti, da oni ki pohadjaju škole, da se oni moraju pošteno naučiti i hrvatski jezik. Mladi ljudi tribaju, da im se da mogućnost, da svoj lipi hrvatski jezik i dalje razvijaju.

Izvan toga, potrebno je i to, da se i mladim djakom u sridnji škola i na universitetu na neki način pruža mogućnost, da dođu do većega znanja u hrvatskom jeziku.

Neka svi Hrvati djeluju u slogi na toj najvećoj našoj današnjoj kulturno-političkoj zadaci, da se naš narod probudi, da on opet svijesno obljubi svoj jezik i da ga očuva za buduće pokoljenje.

: Radić

NAŠIM POŠTOVANIM ŠTITELJEM!

Mi se ufamo, da Vas je naš časopis, koga ste sada pročitali, iskreno oduševio i da ćete s nestrpljenjem očekivati novi broj. Ali prije nego "GEAS" bacite u oganj, ja bih želio reći nekoliko riči o njegovom nastajanju i njegovoj zadaci u budućnosti.

Nas je studente, ki se studiramo u Beču, već dugo vodila misao, da izdajemo jedan časopis, jer mi smo vidili, da grad. Hrvati nimaju ni jednoga takovoga časopisa, u kom bi imali mogućnost, da se u njem na našem materinskom jeziku općenito raspravlja o različiti kulturno-političnimi problemi. Ta misao o izdavanju jednoga hrvatskoga časopisa, prvi se puta naglasila lanjsko ljeto na sjednici u Donjoj Pulji. Pokraj svih naših nastojanj, mi se ipak lanjskoga ljeta na žalost nismo mogli prihvatiti te važne zadace, jer su nas u tom trudu pratile razne poteškoće.

Ovo je dakle naše prvo djelo i ja se sada obraćam svim Hrvatima ne zabace i da mu svaki od Vas sa svojom dobrom voljom pomore u njegovom daljnjem ilazenju. Ja u ime mojih suradnikov prosim sve naše buduće štitele, da ovaj prvi broj ne kritiziraju previše oštro, jer mi ovako ča prvi put djelamo i još nemamo dovoljno iskustva u tom poslu. Ja ne

kanim s tim reći, da smo mi suprot kritike: naprotiv, mi želimo svaku kritiku, ka će nam pomoci u naši nedostatki i ka će još jače oživiti naš rad.

U naši budući broji će biti mjesto za svaku kritiku, ka dolazi od naših štiteljev. Jer mi smatramo, da je to najbolja mogućnost, da s Vami stojimo u stalnoj vezi. Samo na ti način će nam biti moguće, da u budućnosti stvorimo jedan veći časopis, ki će se jače približiti citavomu hrvatskomu narodu u Gradišću. To ne kani biti jedan izolirani časopis samo od nekoliko studentov, nego mi pozivamo i naše pisce i pjesnike, da i oni sa svojimi prinosi iz područja kulture i politike suradjuju u našem časopisu.

Na koncu htio bih reći još nešto o daljnjem radu. Ovoga ljeta imamo predvidjeno, da izdamo četiri broje. Poznato je, da kod svakoga djelovanja treba novca i Vi cete nas razumiti, ako Vas zamolimo, da nam pomognete u novčanom pogledu. Cijena jednoga broja iznosi 4 S: a godišnja uplata iznosi samo 15 S.

Ov put osebno molimo, da nam izvinite brojne pogriške, ke iz tehničkih razlogov nismo mogli već ispraviti.

Sa srdačnim pozdravom

Martin Prikosović

Pošta se šalje na naslov: Martin Prikosović, Beč XVI.
Paletzgasse 17/2/3.

Pretplata se šalje u "Österreichische Länderbank A.G."
Wien, PS-Kto. 6.447, Kroat. Akademikerklub. Kto.: 705367.

Vlasnik i izdavatelj: Hrvatski Akademski Klub, Beč IV.
Karolinengasse 14. - Odgovorni uredniki: Martin Prikosović i Stjepan Šulek.

Mišljenje pisca ne mora se slagati s mišljenjem urednika.